

ORGELCOMMISSIE DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

1243.0.0.

's-GRAVENHAGE, 31 december 1975.

LAAN COPES VAN CATTENBURCH 63
TELEFOON 070/469332-20.

aan het college van kerkvoogden
der Hervormde Gemeente,
p.a.eerwaarde heer H.K.de Vries,
Kortlandseweg 19,
PEIZE.-

Eerwaarde heren,

Hierbij doen wij U toekomen een voorlopig rapport inzake de restauratie van het orgel in de kerk te Uwent.

Uitgangspunt van de restauratie was de toestand, zoals deze was omstreeks het jaar 1785, nadat de orgelmaker Hinsch -naar mag worden aangenomen- het instrument een ingrijpende verbouwing had doen ondergaan.

Wat betreft de dispositie van het oorspronkelijk voor de Pepergasthuiskerk te Groningen gebouwde orgel konden de gegevens worden verkregen uit de dispositie-versameling van A.A.Knock uit 1788.

Herstel van deze dispositie betekende o.m., dat de belangrijke wijzigingen, die in de 19e eeuw door de orgelmaker van Oeckelen waren aangebracht, ongedaan gemaakt moesten worden. Dit kwam er in de praktijk op neer, dat voor verschillende registers nieuw pijpwerk moest worden vervaardigd en dat omzettingen van pijpwerk ongedaan moesten worden gemaakt.

De restauratiewerkzaamheden werden gebaseerd op een namens onze commissie door de heer C.H.Edskes in mei 1957 uitgebracht rapport, hetgeen wederom de grondslag vormde voor een offerte, welke de orgelmakers van Vulpen dd 19 april 1967 uitbrachten. Deze offerte, werd in mei 1971 nader gedetailleerd door de adviseur en de orgelmakers, e.e.a. in overleg met de Rijksadviseur.

De orgelkas bevond zich na demontage aanvankelijk bij de heer Gerritsma te Bolsward. Teneinde er van verzekerd te zijn, dat de opbouw van de kas op een verantwoorde wijze zou geschieden en er bij de inbouw van het instrument geen moeilijkheden zouden kunnen rijzen, werd na ampel overleg besloten om ook de restauratie van de kas door de orgelmakers te doen uitvoeren.

De windladen werden geheel gedemonteerd en opnieuw verlijmd. De hoekverbindingen in de cancellen werden beleerd, opdat eventuele overloop van wind in de toekomst wordt voorkomen. Waar dit noodzakelijk was, werden sponsels vernieuwd. Fundamentbalken en pulpetenplanken werden met leer afgedicht. Aan de binnensijden van de voorslagen werden nieuwe lederen flappen aangebracht.

Ventielstiften, pulpeten en pulpeetdraden werden vernieuwd naar oud model. De veren werden -waar mogelijk- gehandhaafd. De overige werden vernieuwd. De pedaal laden verkregen nieuwe eiken verenlijsten in plaats van de oude van vurenhout.

De pijpstokken werden hersteld. Aan de ondersijden werden om de boorgaten fiber ringen aangebracht.

Bij de lade van het hoofdwerk werden op de sponsels verende ringen (systeem van Vulpen) aangebracht, terwijl de laden van rugwerk en pedaal werden voorzien van lederen ringen. De registerslepen werden gevlakt en de dammen tussen de alepen werden -waar nodig- iets verhoogd.

ORGELCOMMISSIE DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

1243.0.0.

-2-

's-GRAVENHAGE, december 1975.

LAAN COPES VAN CATTENBURCH 69
TELEFOON 070/ ~~469332~~ 469332-20.

Voor het pedaal werd een nieuwe eikenhouten pijpstok voor de nieuwe Bourdon 16voet vervaardigd. Dit geschiedde eveneens voor het register Quintadeen 8' van het rugwerk.

Het toetsmechaniek werd geheel gerestaureerd. De welborden, die uit massief eikenhout waren vervaardigd zijn in delen gesplitst, welke op klampen zijn aangebracht, e.e.a. ter voorkoming van ontregeling van het mechaniek door werking van het hout.

De wellen en welarmen, die te bros waren geworden, zijn vervangen door nieuwe, naar model van de oude.

Wijzelen welarmen werden vervangen door armen van eikenhout.

De dokken en welarmen werden niet met kernlaken ingevoerd. Door het gebruik van nieuwe dikkere assen en overmaat draad wordt gestreefd naar een geruisarme werking, terwijl een aangename speelaard gewaarborgd blijft. De abstracthaken zijn vernieuwd. Ontbrekende abstracten zijn bijgemaakt naar oud model. De asgaten van de winkelhaken werden opgezuiverd. Nieuwe assen werden aangebracht. De klavieren werden geheel gerestaureerd, waarbij de schuifkoppel bleef gehandhaafd.

Een nieuw pedaalklavier volgens oud model werd vervaardigd. Het in later tijd aangebrachte koppel-welbord werd vervangen door een nieuw, waarbij oude delen werden gebruikt. Een registerhevel teneinde de koppel in- en uit te kunnen schakelen werd aangebracht.

Het registermechaniek werd geheel gerestaureerd, waarbij de assen van de wellen door nieuwe stalen assen werden vervangen. De wellen werden gelagerd in kunststofringen. Registertrekkers en verbindingsstukken werden hersteld en -indien nodig- aangevuld met nieuwe. De verwormde registerknoppen werden vervangen door nieuwe, vervaardigd naar het bestaande model.

Nieuwe registerplaten van ebbenhout met vergulde letters werden aangebracht.

Een nieuwe orgelbank werd vervaardigd naar model-Hinsch.

Windvoorziening.

Een nieuwe windmachine met omkisting werd aangebracht. De balg werd gerestaureerd. Daarbij werden de schepbalgen verwijderd en een nieuwe windbak aangebracht. De oude kanalen werden zoveel mogelijk gehandhaafd. Een nieuwe regulatieklep werd vervaardigd.

Het pijpwerk, dat zich over het algemeen in een zeer slechte staat bevond, werd geheel gerestaureerd. Daarbij werden bij verschillende pijpen de voeten vernieuwd, werden randen hersteld voor het opsolderen van nieuwe bovenstukken.

De toonhoogte, waaronder het pijpwerk sprak vóór de restauratie, werd gehandhaafd, teneinde te vermijden, dat alle pijpen verlengd zouden moeten worden. Uit later aangebrachte stemkrullen blijkt nl, dat de toonhoogte vroeger een lagere is geweest. Kernsteken werden gehandhaafd. Ook aan de opsneden, voetgaten en kernspletten werd niets gewijzigd.

Het frontpijpwerk werd na schoon gemaakt te zijn met tinfolie beplakt. De labia werden verguld.

De houten pijpen C t/m Fis van de Prestant 8' van het hoofdwerk zijn vervallen;

ORGELCOMMISSIE DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

1243.0.0.

-3-

's-GRAVENHAGE, december 1975.

LAAN COPES VAN CATTENBURCH 69
TELEFOON 070/469332-20.

deze tonen worden weer gecombineerd met Holpijp 8.
Het register Quintadeen 4' van het hoofdwerk heeft opsneden, die in het verleden in belangrijke mate zijn verhoogd. Deze opsneden zijn niet verlaagd, zodat het register zijn quintadeen-karakter niet zal krijgen.
Quint 3' van het hoofdwerk werd nieuw vervaardigd overeenkomstig de mensuur en de makelij van het gelijknamige register in het orgel te Leens. Een 15-tal oude pijpen van het register Fluit 2' hoofdwerk, welke in de oorspronkelijke dispositie niet voorkwam, werden verlengd en voor de Quint gebruikt.
Het register Mixtuur 4,5,6 sterk van het hoofdwerk werd nieuw gemaakt, waarbij uit de Fluit 2' een dertiental oude pijpen konden worden gebruikt en uit de Mixtuur 65 pijpen. De samenstelling van het register werd overeenkomstig het gelijknamige register van het Hinsch-orgel te Leens.
Nieuw werd ook het register Sexquialter 2,3 sterk, met dien verstande, dat voorzover mogelijk pijpen van het vorige register Mixtuur werden gebruikt.
Het register Dulciaan 8' werd van het rugwerk overgenomen. Daar de koppen in verband met de nauwe mensuur van het stevelblok aldaar waren afgestoken, werden nieuwe koppen (volgens oud model) vervaardigd. Een nieuw stevelblok werd vervaardigd en bekera's, die verkropt waren, werden recht gemaakt.
Nieuwe hangers werden bijgemaakt.
Bij het rugwerk werd de oude toestand voor wat betreft het register Prestant 4' weer hersteld, t.w., dat de tonen C-Dis werden gecombineerd met Fluit 4'.
Het register Quintadeen 8' was door van Oeckelen vermaakt tot Holpijp 8'. Het is thans weer hersteld als oorspronkelijk bedoeld. Daartoe dienden in de discant 5 pijpen te worden bijgemaakt. De corpora van de pijpen werden verlengd; de opsneden bleven echter gehandhaafd.
In de Fluit 4' werden de pijpen a, ais en b klein octaaf, die door van Oeckelen waren vervangen door open pijpen, weer als gedekte uitgevoerd.
De Quint 1½' werd een quint teruggeschoven en verlengd (was Flageolet 1').
De hoogste pijpen werden bijgemaakt.
Het register Scherp 3 sterk werd nieuw vervaardigd. De samenstelling werd nagenoeg gelijk aan die van het gelijknamige register in het orgel te Leens.
Van het register Vox Humana 8' was het stevelblok aanwezig. Het pijpwerk moest nieuw worden gemaakt. De bekera's werden vervaardigd volgens maten van het gelijknamige register in het orgel te Zandweer.
Van het pedaal zijn bij het register Prestant 8' de houten pijpen gerestaureerd en is bij deze pijpen een steminrichting aangebracht.
Van de Trompet 8' zijn de bekera's gerestaureerd, voorzover noodzakelijk.
Bij koppen, waarvan de gaten te groot waren, zijn deze uitgepropt en van nieuwe passende gaten voorzien.
De Mixtuur 3sterk moest nieuw worden vervaardigd. Aan de hand van de nog aanwezige roostergaten werd gekozen voor een zeer hoge samenstelling t.w.

C	1/2'	2/5'	1/3'
G	2/3'	1/2'	2/5'
g ^o	4/5'	2/3'	1/2'

Het nieuwe register Bourdon 16' werd -conform de oorspronkelijke- geheel van metaal vervaardigd. Hiervoor stond model het gelijknamige register in het orgel te Appingedam.

ORGELCOMMISSIE DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

1243.0.0.

-4-

's-GRAVENHAGE, december 1975.

LAAN COPEL VAN CATTENBURCH 69
TELEFOON 070 469332-20.

De restauratie van dit orgel heeft de orgelmakers en de adviseurs vaak voor problemen gesteld. Wat betreft de orgelmakers moeten wij verklaren, dat zij tijd noch moeite hebben gespaard om deze restauratie te doen slagen. Wij zijn van mening, dat zij daar geheel in zijn geslaagd. Toch kan niet worden ontkend, dat er een zeker gevoel van teleurstelling met het resultaat heerst zowel bij hen als bij de adviseurs.

Dit wordt veroorzaakt door het feit, dat het klankresultaat, hoewel op zichzelf boeiend, niet in verhouding is met de kerkruimte, met andere woorden, dat de klankontwikkeling te groot is voor de ruimte.

Ongetwijfeld is het feit, dat na de restauratie de acoustiek van de kerk in ongunstige zin is gewijzigd, hieraan mede debet. Daarnaast mag niet worden vergeten, dat het orgel niet is gebouwd voor de kerk te Peize.

Ondanks het bovenstaande hopen wij zeer, dat Uw Gemeente veel vreugde zal mogen beleven aan het instrument.

Het werk is -zoals reeds werd opgemerkt- door de orgelmakers met de grootste zorg en op piëteitvolle wijze geschied.

Ook de restauratie van de orgelkas is op voortreffelijke wijze uitgevoerd.

Wij stellen ons voor om U -na voltooiing van de nog te verrichten werkzaamheden, waaromtrent op 6 november jl met U, de heer Wiersma en de orgelmakers werd gesproken en die voornamelijk correctie van de intonatie zullen omvatten, ons definitief keuringsrapport te doen toekomen. Naar ons gebleken is, deed de firma van Vulpen U inmiddels een opgave betreffende de bovengenoemde werkzaamheden toekomen.

Vertrouwende U met het vorenstaande voorlopig van dienst te zijn geweest, verblijven wij met de meeste hoogachting

namens de Orgelcommissie
der Ned. Hervormde Kerk:

(W. Hülsmann, gecomm. v. orgelzaken)

(dr A.C. Honders, voorzitter)

H/ck.

(A. Engels, secretaris)